Suomen kestävän kehityksen asiantuntijapaneeli
c/o
Eeva Furman
Suomen ympäristökeskus
Latokartanonkaari
Helsinki

10.9.2019

Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunta

Valiokuntaneuvos Olli Hietanen

Kestävän kehityksen asiantuntijapaneelin lausunto YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman (Agenda2030) toimeenpanosta Suomessa

Tulevaisuusvaliokunta on pyytänyt Suomen kestävän kehityksen asiantuntijapaneelilta lausuntoa hallituksen toimenpiteistä YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman toimeenpanemiseksi Suomessa. Paneeli on tarkastellut asiaa paitsi omaa asiantuntemustaan hyödyntäen, myös POLKU2030 raportin sekä YK:n seurantaraportin valossa. Lausunnon tulee esittelemään paneelin varapuheenjohtaja professori Lassi Linnanen.

Eeva Furman

Puheenjohtaja

Suomen kestävän kehityksen asiantuntijapaneeli

Johdanto

YK:n Agenda2030 on vuoden 2016 alussa voimaan astunut globaali toimintaohjelma kestävän kehityksen saavuttamiseksi vuoteen 2030 mennessä. Ohjelma on kunnianhimoinen. Kansainvälisesti vertaillen Suomessa on pitkät perinteet kestävän kehityksen edistämisessä ja Suomen kestävän kehityksen politiikkamalli on edistyksellinen useimpiin muihin maihin verrattuna. Suomi onkin menestynyt hyvin monissa viimeaikaisissa vertailuissa eri valtioiden kestävän kehityksen tilasta. Suomessa haastavimmiksi aihealueiksi on aiemmin arvioitu työllisyyteen ja eriarvoistumiseen sekä kulutukseen, ympäristön tilaan ja luonnonvarojen kestävään käyttöön liittyvät kysymykset[1]. Keväällä 2019 julkaistussa kestävän kehityksen kansallisessa arvioinnissa todettiin, että Suomen valtion tämänhetkiset toimet eivät luo uskottavaa polkua tavoitteiden saavuttamiseksi (POLKU2030)[2]. Siitä huolimatta syyskuussa 2019 julkaistavan YK:n kestävän kehityksen raportin (GSDR 2019) mukaan Suomen kestävän kehityksen politiikkamalli on edistyksellinen useimpiin muihin maihin verrattuna[3].

Suomen kestävän kehityksen asiantuntijapaneeli (www.kestavyyspaneeli.fi) arvioi, että edellä mainitut aihealueet ovat edelleen keskeisimmät haasteet Suomessa. Hallituksen tulisi toimeenpanossaan kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

1. Eri tavoitteiden välisten ristiriitojen välttäminen ja synergioiden löytäminen on ensisijaisen tärkeää. Kestävän kehityksen kaikki näkökulmat on pidettävä päätöksenteossa mukana. Ilmastonmuutoksen torjunta on tällä hetkellä keskiössä, mutta eri toimenpiteiden arviointi pelkästään ilmastovaikutusten kautta voi aiheuttaa merkittäviä ongelmia muiden kestävyystavoitteiden saavuttamisessa.

2. Kansalaisten kokemus elämän mielekkyydestä on yhä keskeisempi indikaattori kestävälle kehitykselle. Yhteiskunnassa, jossa perustarpeiden tyydyttäminen on valtaosalle kansalaisista helppoa, koettu hyvinvointi ei enää juuri parane kulutusmahdollisuuksia lisäämällä. Koettu hyvinvointi sen sijaan on kytköksissä kestäviin elämäntapoihin. Kansalaisten mahdollisuuksia suosia kestäviä elämäntapoja on tärkeää tukea systemaattisilla politiikkatoimilla.

3. Suomen on mahdollista tavoitella kansainvälistä edelläkävijän roolia hakemalla kestävyysmurrosta kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Tavoitteen saavuttaminen vaatii kuitenkin voimaperäistä kestävän kehityksen resurssien lisäämistä. Tällä hetkellä niin sihteeristön, ministeriöiden kuin asiantuntijapaneelinkin työ on selkeästi aliresursoitua.

---

[1]Avain2030-arviointi: https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=13301

[2]Polku2030-arviointi: https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-653-9

[3]GSDR –report: https://sustainabledevelopment.un.org/globalsdreport/2019

Kestävän kehityksen asiantuntijapaneelin huomioita hallituksen vuosikertomuksessa 2018 (liite 3) käsiteltyihin tulevaisuusvaliokunnan ponsiin

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto:

1. kehittää Agenda2030-toimenpideohjelman toteutumiselle ja vaikuttavuuden arvioinnille luotettavat seurantamittarit, jotka samalla konkretisoivat tavoitteita ja toimenpiteitä; kestävän hyvinvoinnin edistämiseksi on kehitettävä erityisesti BKT:lle rinnakkaisia hyvinvointitalouden mittareita, kuten esimerkiksi inhimillisen kehityksen indeksiä (HDI), aidon kehityksen indikaattoria (GPI) ja kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksiä (ISEW); ennakoinnin kehittämiseksi on Agenda2030 toimintaohjelmaan liittyen kehitettävä myös uusia työkaluja poliittisten päätösten vaikutusten arvioinnille; vaikutukset hyvinvointiin on arvioitava kaikessa päätöksenteossa; politiikkatoimenpiteiden vaikuttavuuden arvioiminen edellyttää myös laadullisten mittareiden kehittämistä. (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017)

- **Indikaattoritiedon luotettavuus ja läpinäkyvyys:** Suomen vahvuutena ovat kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen kattavat, luotettavat ja läpinäkyvät seuranta- ja tilastotiedot, jotka antavat vankan pohjan monipuolisille indikaattoreille. Tilastotoimeen ja seurantoihin kohdistuvat resurssipaineet uhkaavat kuitenkin supistaa tietotarjontaa, mikä voi heikentää erityisesti varautumiskykyä yllättäviin muutoksiin.
- **Indikaattoritiedon hyödyntäminen päätöksenteossa**: Indikaattoreiden hyödyntämistä päätöksenteossa ja päätösten seurannassa voidaan edelleen tehostaa. Tilastokeskus on julkaissut pääosin kansainväliseen vertailuun tarkoitetut kestävän kehityksen YK-indikaattorit[4] ja Valtioneuvoston kanslian koordinoimana on julkaistu 10 kestävän kehityksen kotimaista indikaattorikoria[5].
- **Tarve hyvinvointia kuvaavien mittareille:** Kumpaankin indikaattorikokoelmaan sisältyy hyvinvointia kuvaavia mittareita, mutta BKT:lle rinnakkaisia tai vaihtoehtoisia mittareita ei vielä ole otettu käyttöön. On hyvä, että pääministerin asettamassa työryhmässä on pohdittu vaihtoehtoisia mittareita esim. talouspolitiikan vaikutuksia arvioitaessa. Vaihtoehtoisten mittareiden kehittämistä on määrätietoisesti jatkettava ja sovellettava päätöksenteossa, jotta ne vähitellen vakiintuvat osaksi seurantaa.
- **Tavoitteiden määrittely ja seurannan kytkeminen GSDR –raportin tulokulmiin:** Käytössä olevien kestävän kehityksen indikaattoreiden ongelmana on, että ne sisältävät vain vähän selkeästi ilmaistuja ja mitattavissa olevia tavoitteita, joita vasten edistymistä voitaisiin peilata. Kumpaakin indikaattorikokoelmaa kehitetään ja päivitetään pitkäjänteisesti, mutta erillisissä prosesseissa, mikä luo sekavuutta[6]. Järjestelmien harmonisoiminen ja mitattavissa olevien tavoitteiden määrittely lisäisi indikaattoreiden käyttökelpoisuutta. Tavoitteiden tarkka määrittely auttaisi arvioimaan saavutetun kestävyysmurroksen nopeutta suhteessa ongelman suuruuteen ja suuntaamaan käytettävissä olevat voimavarat sinne, missä tavoite uhkaa karata liian kauas. Paneeli suositteleekin, että Suomi kytkee jatkossa kestävän kehityksen kansalliset tavoitteet vahvemmin YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin. Tämä vaikuttaisi myös seurantaindikaattoreihin. Uutena ajatuksena paneeli esittää, että GSDR 2019 -raportin[7] suosittelemat kuusi tulokulmaa otettaisiin varsinaisen seurannan ja arvioinnin pohjaksi. Ne vetävät yhteen kaikkia YK:n 17 tavoitetta ja ne suuntaavat arviota siihen, miten GSDR –raportin peräänkuuluttama kestävyysmurros etenee. Paneeli on valmis tukemaan Valtioneuvoston kansliaa ja muita tahoja työssä, jossa

[4] http://www.stat.fi/tup/kestavan-kehityksen-yk-indikaattorit-agenda2030.html
[5] https://kestavakehitys.fi/seuranta
[6] https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-653-9
[7] https://sustainabledevelopment.un.org/globalsdreport/2019

arviointikehikkoa kehitetään tästä näkökulmasta ja jossa politiikkatoimien seuranta rakennetaan olemassa olevan tutkimustiedon pohjalle.

2. hyödyntää kansalaisten ja sidosryhmien osallistumista Agenda2030-toimenpideohjelman toimenpiteiden määrittelyyn ja toteuttamiseen sekä vaikuttavuuden arviointiin; erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että sidosryhmien osallistuminen näkyy myös lopputuloksessa; lisäksi Agenda2030-selonteon on ohjattava hallitusohjelmaa eikä päinvastoin; toimenpideohjelman toteutuksen painopisteet on kytkettävä kaikkiin hallituskauden vaiheisiin, myös hallitusohjelman ja budjetin laadintaan selonteossa kuvatulla tavalla; selonteon politiikkaperiaatteisiin sisältyvää ilmiöpohjaista budjetointia voidaan kokeilla esimerkiksi kestävän kaupunkikehityksen ja liikenteen sekä hyvinvointi-investointien kaltaisissa laajoissa ja monitahoisissa teemoissa, (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017)

- **Agenda 2030 ohjausvaikutus uuden hallitusohjelman toimeenpanossa:** Edellisen hallituksen antamassa kestävän kehityksen selonteossa[8] korostettiin tätä mallia, mutta vasta tämä hallitus pääsee kokeilemaan, miten kestävälle kehitykselle perustuva hallitusohjelma on toteutettavissa. Tämä on kansainvälisesti ainutlaatuinen tilaisuus seurata ohjelman käytännön toteutumista. Suomi on ensimmäinen maa, jonka hallitusohjelman pohjautuu vahvasti kestävän kehityksen periaatteille.
- **Osallistava arviointi ja kehittäminen:** Kestävän kehityksen arviointia ja kehittämistä on tehty avoimesti ja osallistavasti, mikä on huomionarvioista. Paneeli pitää tärkeänä, että arviointi ja kehittäminen yhdessä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa on jatkuvaa ja avointa ja se tukee toimikunnan työtä. Paneeli pitää Nuorten Agenda2030 – roolia kestävän kehityksen politiikassa hyvin tärkeänä ja esittää, että Nuorten Agenda –ryhmän toiminnan jatko varmistetaan.
- **Tutkittu tieto keskustelun pohjaksi:** Paneeli korostaa päätöksenteon tietopohjaisuutta myös silloin, kun hyödynnetään sidosryhmien osallistumista. Erityisen tärkeää on, että tutkimus- ja seurantatietoon perustuvat arviot eri toimenpiteiden ja toimenpideyhdistelmien pitkäaikaisista ja välillisistä vaikutuksista kestävyyden eri osa-alueilla tulevat mukaan keskusteluun. Tällainen yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri vahvistaa demokraattista päätöksentekoa myös yleisellä tasolla.

3. edistää Agenda2030-toimenpideohjelmaan sisältyvää kestävän kehityksen politiikkajohdonmukaisuutta määrätietoisesti ja pitkäjänteisesti (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017),

- **Politiikkajohdonmukaisuuden vahvistaminen ja seuranta:** Politiikkajohdonmukaisuutta on pyritty toteuttamaan ennen kaikkea kestävän kehityksen toimikunnan kautta jo 25 vuotta. Paneeli näkee, että toimikunnan työtä poikkisektoraalisena toimijana voisi entisestään tehostaa: käyttää sitä foorumina, jossa arvioidaan kestävän kehityksen tavoitteiden yhteensovittamisen haasteita. Tarvittaessa toimikunnan sisään tai ympärille voisi muodostaa alaryhmiä. Samalla on tärkeää huolehtia, ettei toimikunta menetä arvoaan eri sektoreita yhteen tuovana elimenä. Keväällä 2019 valmistui POLKU2030 arvio Suomen kestävän kehityksen politiikasta[9]. Paneeli pitää tärkeänä, että seurantaa toteutetaan säännöllisesti esimerkiksi hallituskausittain. Toinen tärkeä työväline politiikkajohdonmukaisuuden

[8] http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79854
[9] https://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2019/03/polku2030_raportti_final_190313-1.pdf

toteutumisen seurannassa on valtion budjetoinnin seuranta. Ministeriöihin lähetetyt selvityspyynnöt on rakennettava siten, että politiikkajohdonmukaisuuteen päästään käsiksi ja mahdolliset ristikkäisvaikutukset eri budjettilohkojen välillä pystytään tunnistamaan nykyistä tehokkaammin. Paneeli korostaa tietopohjaisuutta myös politiikkajohdonmukaisuuden arvioinnissa niin, että arvio perustuu ajanmukaisiin politiikka-analyysin menetelmiin.

4. vahvistaa Agenda2030-toimenpideohjelman kannalta oleellisia valtioneuvoston kanslian henkilöstöresursseja koordinaatiossa; ja että koordinaatioverkostoa laajennetaan kehityspolitiikan, taloudellisten ulkosuhteiden ja ulkosuhteiden edustajilla; lisäksi ministeriöiden roolia kansallisen Agenda2030-toimenpideohjelman toteuttajina on vahvistettava, (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017)

- **Koordinaation, sihteeristön ja ministeriön resurssien vahvistaminen:** Paneeli näkee, että tällä hetkellä sihteeristön työpanos on selkeästi aliresursoitu. Mikäli Suomi tavoittelee kestävyysmurrosta kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla, kuten kansainvälinen GSDR 2019 raportti maille suosittelee[10], työ vaatii voimaperäistä tukea. Halua eri toimijoiden keskuudessa löytyy, mutta yhteinen tekeminen onnistuu vain, mikäli koordinaatiotaho, sihteeristö, kykenee sitä täysipainoisesti tekemään. Parhaimmillaan tällaisella resurssien lisäyksellä on saavutettavissa kertaluokkia suurempia hyötyjä, kun toimijoiden kiinnostus ja piilevä motivaatio saadaan tehokkaasti hyödynnettyä. Pelkästään hallitusohjelman sisältö edellyttää panostusta kestävän kehityksen koordinointiin. Sihteeristöä ei kannata hajauttaa, vaan nykyistä sihteeristöä vahvistaa, koska sen luonti on vienyt paljon aikaa ja tuottanut hyviä tuloksia.[11] Myös ministeriöiden resursseja tässä työssä tulee vahvistaa, jotta kestävän kehitys siirtyy paremmin strategioista käytäntöön.
- **Asiantuntijapaneelin resurssien vahvistaminen:** Kestävän kehityksen asiantuntijapaneelin rooli kestävän kehityksen politiikan riippumattomana haastajana ja tukijana on vakiintunut osaksi Suomen kestävän kehityksen politiikkamallia ja myös se on koettu kansainvälisesti kiinnostavaksi malliksi. Asiantuntijapaneelin työlle on tilausta, resurssit ovat kuitenkin niukat suhteessa aihealueen laajuuteen. Paneelin resurssien vahvistaminen parantaisi tutkimuksen roolia kestävän kehityksen politiikan muotoilussa ja päätöksenteossa.

5. profiloi Suomea sen vahvuuksiin sopivien Agenda2030-tavoitteiden edistämiseen ja koordinoimiseen ulkopolitiikan kansainvälisillä foorumeilla, kuten esimeriksi Arktisessa neuvostossa, Pohjoismaiden neuvostossa, EU:ssa ja YK:ssa; Agenda2030-tavoitteet on huomioitava myös kansainvälisissä kauppasopimuksissa; varsinkin Pohjoismaisen yhteistyön lisäämistä kestävässä kehityksessä on edistettävä aktiivisesti, (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017)

- **Kaupungit, seutukunnat ja yritykset mukaan kansainväliseen yhteistyöhön:** Suomella on tällä hetkellä vahvasti positiivinen edelläkävijän maine kestävän kehityksen politiikassa, mikä kannustaa olemaan jatkossakin rohkea, aloitteellinen ja innovatiivinen kansainvälisillä foorumeilla. Paneeli esittää, että valtioneuvosto motivoisi kaupunkeja, seutukuntia ja yritysmaailmaa mukaan kestävän kehityksen

[10] https://sustainabledevelopment.un.org/globalsdreport/2019
[11] https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-653-9

kansainväliseen yhteistyöhön entistä voimallisemmin. Tämä toisi lisää näkyvyyttä valtiotason toimien rinnalle. Euroopan maaseutumaisimpana maana Suomella on mahdollisuus profiloitua kestävyysmuutoksen rakentamiseen kaupunki- ja maaseutualueiden yhteistyönä.

- **Yhteistyö EU:ssa ja Pohjoismaiden kesken:** On tärkeää, että Suomi hyödyntää käynnissä olevan EU-puheenjohtajuusjakson ja osallistuu aktiivisesti EU:n kestävän kehityksen politiikan kunnianhimon nostamiseen. Yksi mahdollisuus on tarjota GSDR 2019 raportissa[12] esiin tuotuja asioita, kuten kuuden tulokulman ja neljän keinovalikoiman käyttöä, EU:n ja kansallisen tutkimusrahoituksen vahvempaa ohjaamista kunnianhimoiseen kestävää kehitystä vahvistavaan tutkimukseen sekä kehitysyhteistyön määrärahojen hyödyntämistä kehittyvien maiden tutkimuskapasiteetin vahvistamiseksi. Suomen tulee olla aloitteellinen ja aktiivinen tieteellisen neuvonannon kentällä niin Pohjoismaissa, Euroopassa kuin globaalisti ja edistää oppimista verkostoitumalla. Paneeli näkee, että Agenda2030 –toimeenpanoa Pohjoismaissa edistävässä Generation 2030 –ohjelmassa on paljon potentiaalia ottaen huomioon Pohjoismaiden samankaltaiset yhteiskunnalliset järjestelmät ja alueelliset ominaispiirteet.

6. lisää kaikkiin julkisiin hankintoihin vaatimuksen ja arvion Agenda2030-tavoitteiden edistämisestä esimerkiksi osana julkishallinnon Sitoumus 2050 -prosessia, (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017)

- **Julkisten hankintojen edistäminen**: Aloitteita kestävien julkisten hankintojen edistämiseksi on tehty (esim. Osaamiskeskus KEINO, GreenDeal ja ministeriöiden yhteistyö kestävien ja innovatiivisten julkisten investointien edistämiseksi). Julkisten hankintojen mahdollisuudet kestävän kehityksen edistäjinä jäävät kuitenkin edelleen hyödyntämättä. Keskeinen ongelma on välittömien rahallisten kustannusten ylikorostuminen hankintojen kriteerinä, jolloin laajasti tai pitkällä aikavälillä kohdentuvat hyödyt sekä hankintojen mahdollisesti aiheuttamat haitat erityisesti Suomen rajojen ulkopuolella voivat jäädä huomiotta.

7. suuntaa Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) ja valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan (TEAS) resursseja seuraavina vuosina erityisesti Agenda2030-politiikkajohdonmukaisuuden edistämiseen sekä kestävään kehitykseen liittyvän monitieteisen tietopohjan vahvistamiseen; päätöksentekoa ja muutoksen hallintaa palvelevassa tutkimuksessa on hyödynnettävä myös ennakointia kuten esimerkiksi skenaariomenetelmiä, (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017)

- **Tutkimusrahoituksen suuntaaminen tieteidenväliseen ja osallistavaan kestävyystutkimukseen:** Mikäli Suomi tavoittelee merkittävää murrosta, paneeli suosittelee, että tutkimusrahoituksen painopistettä tulee entisestään siirtää monitieteiseen ja eri tahoja osallistavaan kestävyystutkimukseen esimerkiksi STN- ja

[12] https://sustainabledevelopment.un.org/globalsdreport/2019

VN-TEAS-mekanismien kautta[13]. Myös muissa rahoitusmuodoissa, esimerkiksi EU – osarahoitteisissa kehittämishankkeissa, kestävyyspainotus voisi olla nykyistä vahvempi, koska näillä hankkeilla on merkitystä kansalaisyhteiskunnan ja paikallisen kestävän kehityksen toiminnan kannalta. Kansainvälistä tutkimusyhteistyötä tulee edelleen vahvistaa, jotta ylikansallisia virtoja päästään tutkimaan ja jotta suomalaisten tutkijoiden kansainväliset verkostot missio-orientoituneiden ja kestävyystieteeseen paneutuneiden tutkimuslaitosten ja tutkijoiden kanssa vahvistuisivat. Politiikkakoherenssi on tärkeä aihe, muita tärkeitä aiheita ovat eri toimijoiden suosimien, vaihtoehtoisten kehitys- ja toimintamallien analysointi ja kokeilut, ja niiden vaikutukset sääntelyyn sekä käyttäytymisen muutoksen tutkimus sekä yritysten strategioissa että kansalaisyhteiskunnassa. Paitsi ratkaisumallien tuottamiseen ja arviointiin, tutkimuksella on tehtävää myös siinä, miten kestävyysasiat tulevat näkyviksi ihmisten arjessa, arvoissa ja miten niistä tulisi kommunikoida, jotta ne loisivat kokonaisvaltaista ymmärrystä ja myönteistä toimintaa vastakkainasettelun ja ahdistuksen sijaan.

8. toteuttaa hallitusohjelmassa ja Agenda2030-toimenpideohjelmassa tavoitteena olevan kehitysrahoituksen nostamisen YK:n ja EU:n tavoitteiden mukaiseen 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta, (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017)

- **Kehitysyhteistyörahoituksen käyttö kestävän kehityksen kapasiteetin kehittämiseen.** Paneeli kannattaa tätä sekä rohkaisee kehitysyhteistyörahoituksen käyttöä erityisesti kestävään kehitykseen liittyvän tutkimus- ja hallintokapasiteetin kehittämiseen kehitysmaissa. Tutkimuksen avulla luodaan rakenteita ja osaamista kestävyyden hallintaan pitkällä aikavälillä. Hallintokapasiteetin kehittäminen on edellytys tarvittavien muutosten toteuttamiseen.

9. tiivistää tulevaisuusselonteon ja Agenda2030-selonteon kytkentää; tulevaisuusselontekoa ei saa kuitenkaan yhdistää tai muuten rajata pelkästään Agenda2030-selontekoon. (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017)

- **Agenda 2030 tulevaisuusselonteon laadinnan lähtökohdaksi.** Paneeli kannattaa, että Agenda2030 otetaan lähtökohdaksi, kun tulevaisuusselontekoa laaditaan eri näkökulmista. Tulevaisuusselontekoon esitetään ainakin kahta aihetta: 1) Talousmallien muuttamista kestävämpään suuntaan Suomessa osana globaalia yhteisöä sekä 2) luonnonvarojen riittävyys tulevaisuudessa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ekologisten turvarajojen näkökulmasta.

[13] Strategisen Tutkimuksen Neuvosto (STN) https://www.aka.fi/fi/akatemia/stn/

10. kehittää mekanismeja, joilla ilmastonmuutoksen hillintätoimista pahiten kärsiville yrityksille, ihmisille ja alueille voidaan korvata sopeutumisesta aiheutuvia kuluja. (VNS 5/2018 vp – EK 48/2018 vp)

- **Kompensaatioiden lisäksi myös muita toimia.** Kulujen korvaamisen ohella on oleellista kehittää mekanismeja, kuten osaamisen kehittämistä, joiden kautta sopeutumisesta kärsivät osapuolet pääsevät hyötymään sopeutumisesta ja muista toimista avautuvista uudenlaisista mahdollisuuksista toimeentulolle ja hyvinvoinnille.
- **Ilmastonmuutos tärkein, mutta muut näkökulmat pidettävä mukana**. Paneeli näkee, että ilmastonmuutos on kestävän kehityksen näkökulmasta merkittävin asia. Samalla kun siihen reagoidaan, on kuitenkin huolehdittava, että toimenpiteet tukevat esimerkiksi biodiversiteetin säilyttämistä ja edistämistä. Kiertotalouteen siirtymisen yhteydessä tarvitaan laaja-alaista vaikuttavuudenarviointia (globaali näkökulma), mahdollisten haittavaikutusten tunnistamiseksi. Kestävyysmurros vaatii monivaikutteisesti eri tavoitteisiin vaikuttavaa vahvaa ja pitkäjänteistä politiikkaa.